

Isten veletek, ti boldog Vendelinek!

– Isten veletek, ti boldog Vendelinek – mondá Privát úr, amikor otthonában bezárta az ajtót maga mögött, amint talán a bűvár búcsúzkodhatik a világtól, mielőtt a tenger mélyébe leereszkedne. – Isten veletek, Vendelinek! – ismételte az úriember, amikor a kulcsot kétszer megfordította a zárban.

Privát úr „boldog Vendelineknek” nevezte mindazokat, akik rajta kívül még ezen a földkerekségen éltek. Ugyanis az volt a véleménye a világ beosztásáról, hogy abban mindenki boldogabb, megelégedettebb, vidámabb, mint ő, mert gonoszabb, közönségesebb, jellemtelenebb, hazugabb... A boldog Vendelineknek csupa ocsmány tulajdonságaik vannak, úgy lelkiileg, mint testileg... Azért csak „Isten veletek, ti boldog Vendelinek!” – ismételte Privát úr, amint elhelyezkedett a kályha mellett, amelyben kivételesen égett a tűz.

...Nézzük csak, mi történt vele ma is, amikor otthonát darab időre elhagyta, hogy valamely vendéglői látogatása révén örömet okozzon magának.

Ködös, novemberi nap volt Pesten, egyike azoknak a komor napoknak, amikor a hó nem tud leesni, pedig akkor mindjárt jobb volna, gondolják magukban a fenyegető égboltozat alatt járó emberek. Mi volna mindjárt „jobb”? Ezt ők maguk sem tudják. Talán a kocsisok a körutakon nem gondolnák többé, hogy ők Londonban vannak, előkelően és gyorsan kell hajtaniok, hogy majdnem eltapossák az ügyetlen járókelőket. Inkább gondolnák magukban, hogy ők csak egyszerű falusi kocsisok (aminthogy azok is Privát úr szerint), és a késő ősziidőben trágyát fuvaroznak a nedves szántóföldekre, a kertek alatt, ahol legfeljebb a madárijesztőket lehet elgázolni. Vagy talán az volna mindjárt „jobb”, hogy a hóban megláthatnák az emberek a lábnyomaikat, ami valóban nem utolsó mulatság, ha az embernek finom, új cipő van a lábán. De Privát úrnak erről a cipődologról is megvolt a véleménye. Szerinte két-három grófnőnek van jó cipője Pesten, a többieké vagy olyan, mint az európai körúton levő négeré, vagy pedig egyszerűen toprongyos.

De mégis volna valami, ami jobbá tenné a helyzetet, ha a hó leesni tudna. Privát úr gyermek- és fiatal korából emlékezett, hogy hóesés idején, különösen első havazáskor, mindig nevezetesebb étvágya volt. Mindenféle levesek jutottak eszébe, amelyekben disznógerincek főttek, és odakünn tartalmasan, hangtalanul szakadt a hó. Ezért hát megállott egy utcasarkon, és még egyszer a füstös, vigasztalan égboltozatra pillantott. Igen, ha leesne a hó, bizonyára jobb étvággal menne most ebédje felé.

Bár megtehetette volna azt is, hogy valamely előkelőbb szálloda éttermébe fordul be, mert pénz nélkül sohasem ment el hazulról, mégiscsak inkább valamely szolid, polgári vendéglő felé nézett. Véleménye szerint az előkelő éttermekben az emberek nem esznek természetesen; azt nézik, hogyan kell fogni a villát meg a kést, hogy a konfidens* pincér ki ne gúnyolja őket a hátuk mögött; nem merik leszopogatni a csontokat, nem merik kitörölni a tányért, még kenyeret sem esznek annyit, mint amennyit szeretnének; a sóatlan ételhez mustárt kérnek; nem mernek lármát csapni, ha hajszálat találnak az ételben; egyszóval jóllaknak a kapusok sapkalebegtetésével, valamint a pincérek hajlongásával.

Nem könnyen ment az ilyen szolid, polgári vendéglő feltalálása, mert Privát úr ismert minden vendéglőt a Körúton, mindegyiknek tudta valamely hibáját, és már előre káromkodott magában, hogy vajon mivel fogják lefőzni, felbosszantani a vendéglőben; sőt már előre tudott

haragudni azért is, hogy a takarítóasszony majd négy órákor pár percre kinyitja az ajtót a seprés idején. Meg tudta volna ilyenkor gyilkolni a tudatlan asszonyszemélyt...

Bekandikált a vendéglői ablakokon, hol találna kedvére való sarokasztalt, ahonnan ő az egész világot szemmel tarthatná, de őt nem látná senki. Ha itt-ott volt is ilyen félig-meddig kedvére való asztal, kellemetlen külsejű emberek ültek vele szemben vagy a szomszédságában. Gyerekek ültek arrafelé, akik majd ostobaságokat fecsegnek, vagy pedig mindenféle nők, akik akkor is felhúzzák az orrukat, ha fixírozzák* őket, akkor is megdühösödnek, ha egyetlen megvető pillantás sincs részükre.

Végre talált egy vendéglőt, ahol a sarokasztal nem volt körülvéve mindenféle fogasokon függő télikabátokkal, sem esernyőkkel, sem botokkal, sem kalapokkal; a pincérnek sem volt éppen más dolga, mint Privát úr kabátját lesegíteni, aztán elment, anélkül hogy tolakodó kérdéseivel molesztálta volna. – Húsleves vagy paradicsomleves – szokták mondani ezek a tolakodó fráterek már emberemlékezet óta, hogy a vendégnek (P. úrnak) leginkább ahhoz volna kedve, hogy nyomban távozzon.

Úgy látszik, hogy szerencsés napja van emberünknek... Csupán a borfiú alkalmatlankodott kérdésével: sört vagy bort parancsol? – Majd, ha ettem! – válaszolt komoran a vendég. Most már volt ideje körülnézhetni is a teremben, hogy vajon kinek a látása fogja megkeseríteni az életét, amikor figyelme hirtelen másra terelődött. Nyílt az ajtó, és az ajtón „kedvére való ember” lépett be.

Milyen volt az új vendég, aki P. úrnak megtetszett?

Persze a „boldog Vendelinek” fajtájához tartozott, meglehetősen kövér ember volt, de mégsem azok közül való, akik istencsapásként, boldogtalanul viselnék testi terjedelmüket. Csak éppen annyira volt kövér, hogy állandóan azt bizonyítsa a világnak, hogy a jó falatok nem lehetnek ártalmasok az egészségre. Keze akkora volt, mint egy fűrj aratás után. A mellényét kigombolta, hogy a konyhán gondolkodóba eshettek a fácánok, tyúkok és egyéb madarak: vajon nem volna jobb elrepülni? Az arca piros volt, mintha éppen most jött volna valamely körvadászatról, ahol bundás nyulakat puffantott le, amelyeket ajándékba küldött ismerőseinek, mellékelve mindjárt a receptet is, amely szerint a nyulat készíteni kell. A nyakának a tartásából, valamint rozsdavörös színéből könnyen megállapítható, hogy az új vendég életében a marhagerinceket sem vetette meg, mert bizonyára megfordult olyan vendéglőkben, ahol jó marhahúst mérnek. Most még a szemét vette szemügyre Privát úr a „kedvére” érkezett vendégnek. Kerek, bizalmas, gyanakodás nélküli szem volt az, mely korántsem ismeri a rosszindulatokat, mielőtt a kocsmában leülne ebédelni, bizalommal néz a közelgő esemény elé, még a halszájka sem jut az eszébe.

Az új vendég kezébe vette az asztalkendőt, leporozta maga előtt, sőt jobbra és balra is az asztalterítőt. Aztán figyelmesen kibontotta a szalvétát, mintha valamely varázslatot művelne; az asztalkendőt aztán a nyakába kötötte, jól elrendezvén azt elől a mellén, hogy ráncot ne vessen, valamint hátul a gallérjánál, hogy az asztalkendő két csücske hasonlatos lett valamely pár malackörömhöz.

Ez után a művelet után új helyre tette az asztalon a sótartót, a paprikatartót, fogpiszkálótartót, mint valamely kis bálványokat, amelyeknek megengedettik részt venni a közelgő ceremóniában. Látszott, hogy nem először végzi ezt a fontos műveletet, minden kis bálványnak megvolt a maga helye, amelyre engedelmesen elvonult.

Most bal kezével közelebb vonta a vizespoharat, amíg jobbával az evő kést emelte fel, és a kés fokával néhányszor koccantott a pohár oldalán... Privát úr csaknem felemelkedett a szemközt levő asztalnál, de nem a bosszúságtól, hanem az örömtől. Régen hallott hangok voltak ezek. Vidéki stációk* jutottak eszébe, ahol a személyvonat tíz percre megáll, hogy mindenki ebédelhessen a restaurációban.* Minden ilyen ebédelőállomásnak megvolt a maga specialitása. Püspökladányban például a malacbecsinált volt a leghíresebb. Nyíregyházán, a téli hetivásáros napokon disznótör van a vasúti vendéglőben, míg Sátoraljaújhelyen a határszél felé menő vonatokat olykor medvetalp is várja, ha a hajtás jól sikerült, de özgerinc bizonyosan akad. Az állomások jelzőcsengettyúi halkán és állhatatosan csilingelnek, dübörgő kézikocsin viszik a postát, néha tolatnak, és a vagonok messze hallható pendüléssel csapódnak egymáshoz. A pincérek, akik egész Magyarországot beköborolják, miközben az ételt az utazó elébe teszik, biztatólag mondják: – Csak tessék nyugodtan enni, még öt percünk van Pest felé. – Ilyenkor mindenféle étel és ital jólesik, mert a vasút gondoskodik arról, hogy az utazónak jó étvágya legyen. Kis üveg borok és pálinkák vándorolnak a bundazsebekbe, a bajuszok a legkülönbözőbb vidéki zsíroktól fénylenek, de a szívet már némi nyugtalanság háborgatja az esetleges lemaradás miatt. Egymást nézik az utazók, akik egy vonattal utaznak, és bizony, ha valamelyik hóbortosan szaladásba fog, a többi mind utánvetekedik. Ilyenkor aztán hiába jön kézcscengettyújével az a télszagú sapkás ember, aki egész életében a következő stációk nevét kiáltozza... Ilyen hangulatok lepték meg Privát urat, amikor az új vendéget kocogni hallotta a kés fokával a vizespoháron.

Ezután a kopasz és veres orrú pincér, aki már életében nyilván többször megitta a konyhán a szakácsnő jóvoltából azt a veres bort, amelyben a vadkanfőt kifőzték, a virágbokrétával, pecsenyéstálakkal és hosszú farkú fácánokkal illusztrált étlappal a kezében megjelent, és olyan tisztelettel nyújtotta át a szalvétája mögül pislogó vendégnek, mint valamely pápai bullát.

– Semmi sem fogyott még el a konyhán? – kérdezte gyanakodva a vendég, mielőtt az étlapra egyetlen pillantást vetett volna.

– Mindennel szolgálhatok, amihez uraságodnak kedve van – felelt a veres orrú pincér, aki egyébként olyan szökére volt beretvélva, mint az imént leforrázott malac.

A vendég most bal öklét az asztalra helyezte, kissé hátravetette magát a széken, hogy a pincérnek a szeme közé nézhessen, mint valamely bíró.

– Velős csont is van? – tette fel a fogas kérdést.

– Egy szép koncot az imént még láttam a konyhán.

– Hát siessen, barátom, hogy el ne vigyék, mert a húsleves után azt szeretnék enni – mondá most eddigi méltóságához nem illő nyugtalansággal a vendég, és rövid, vizsgáló pillantást vetett maga körül az asztalokra: vajon nem fedezendő-e fel bánatára ama szép koncot valamely érdemtelen ember előtt. Nem, a koncnak sehol se volt nyoma.

– A húslevesbe mindenesetre habarjanak bele egy egészséges tojást, valamint némi zöldséget, így kalarábét, karfiolt, sőt burgonyát is tehetnek bele – szölt a vendég a vele együtt bólogató pincérhez.

A vendég szabadon maradt bal kezét kinyújtotta egy régebben kiszemelt császárszemle után, megropogtatta, és tördelve majszolni kezdte, anélkül hogy egy pillantást vetett volna rá.

Mert tekintetét fontosabb dolgok foglalkoztatták, a jobbában tartott étlap tanulmányozása.

Az étlapok íróinak fogalmuk sem lehet arról, hogy milyen fontos dolgot művelnek, amikor mindennapi munkájukat végzendik. Privát úr például ismert egy úriembert – földszintes, kertes háza volt Budán –, aki csak azért járt Pestre ebédelni, hogy az étlapokat összegyűjtse. Természetesen csak olyan helyről vitte el magával emléke az étlapot, ahol jól sikerült az ebédje. Volt a gyűjteményében étlap olyan korcsmákból, amelyek már régen megszűntek, de a maguk idejében nevezetességek voltak. Ez az úriember külföldi utazásaiból is magával hozta az étlapokat, és így könnyedén visszaidézhetette azoknak az ebédeknek az emlékét, amelyeket különböző vendéglőkben elfogyasztott. A gráci „Elefánt” fogadó étlapját forgatta öregségére a legnagyobb delíciával.* Szarvaspecsenye volt, mégpedig felejthetetlenül készítve. Az talán nem is említésre méltó, hogy ez a bizonyos szenvedélyes gyűjtő ugyanekkor tartotta a nászutazását.

Az új vendég valóban megbecsülte az étlapot, amelyet a kopasz pincér a kezébe adott. Előbb csak szabad szemmel kezdte olvasgatni azt a helyet, ahol a levesek és főzelékek szerepelnek, de érdeklődése percről percre növekedett – valószínűleg akkor, amikor a sültékhez érkezett –, mert oldal zsebébe nyúlva, kihúzott dugóéhoz hasonló puffantással nyitott fel egy szemüvegtokot, majd a szemüveget gondosan orrára helyezve: olvasgatni kezdte előlről az étlapot, mint valamely érdekessé vált regényt, amelyben eleinte szórakozottan lapozgattunk. (Privát úrnak helyeslését az a körülmény is megnyerte, hogy a vendég nem afféle modern, csontkeretes amerikai svindler-szemüveget* vett elő zsebéből, hanem amolyan régifajta, keskeny acélkeretű üveget, amelyen át valaha a bibliát olvasgatták.) A szemüveg birtokában a vendég aztán alulról felfelé is olvasgatni kezdte az étlapot, mert nem lévén tisztában terveivel, ilyenformán akart magának tájékozódást szerezni arról, hogy voltaképpen mit is kellene ebédelni. Tanulmányozás közben egyszer helyeslőleg, máskor rosszállólag intett a fejével. – Privát úr a világeért nem adta volna, ha megtudhatja eme lelki indulatok okát.

De már megjelent a veres orrú, szőke pincér a levesestállal, és olyan érdekesen mosolygott, mintha a legjobb híreket hallotta volna odakünn a konyhán.

– Tálban hoztam a levest! – jelentette, mintha engedelmet kért volna.

De a vendégnek nem volt ez ellen semmi kifogása. Levette szemüvegét, tokjába zárta azt, miközben ismét dugaszhangot hallatott; figyelmét most már kizárólag az elébe helyezett levesestálra fordította. Előbb az asztal közepéről vette szemügyre, majd közelebb húzta, és a merőkanalat csendesen beléeresztette. P. úr észrevette, hogy a vendég úgy fogja a kanalat, hogy kisujja a kezén ugyanekkor felemelkedik, mint valamely karmesteri pálca.

– Nincs valami leveserősítőjük, Maggi vagy ilyenféle? – kérdezte a vendég, amikor az első kanállal a tányérjába mért.

– Hogyne volna, uram! – felelt a pincér, és már hozta is a barnás folyadékkal az üvegecskét, amelyet szemügyrevétel után a vendég jól megrázott, mintha az erejét akarná felszínre hozni, és bőven csepegtetett a levesbe.

De a vendég még mindig nem nyúlt a leveshez jobb kezével mellényzsebében keresgélt, ahonnan Privát úr legnagyobb öröme egy dió nagyságú, piros, száraz paprikát vett elő, amelynek felmeteléséhez ugyancsak egyik zsebéből penecilusát* vette elő. A piros paprikaszeleteket, valamint apró magokat egy gyógyszerész gondosságával hintette a levesestányérba, amelynek tartalmát nem szűnt meg kevergetni bal kezével. Hosszú tésztás leves volt, arasznyi hosszúságú laskák mutatkoztak a kanálon, miközben a vendég néhányszor felemelte a kanalat. (P. úrnak azok a levesek jutottak eszébe, amelyeket sáfránnyal színesített valaha az édesanyja.)

Majd hirtelen lebukott fejével, és a tányér széléről egy kanálnyi levest a szájába vett. Jól megforgatta a fogai között, megelégedéssel nyelt, szemét most már a legnagyobb bizalommal függesztette a levesre, és a kanalak sűrűn követték egymást, miközben a hosszú tészták elvegyültek a vendég csurgóra álló bajszával, majd a nyelv segítségével eltűntek. Azt azonban mégsem lehetne áperthe* kijelenteni, hogy a vendég szörpölte volna levest, csak éppen kellő étvágyassággal fogyasztotta.

Egy pillanatig szünetet tartott, mert egy kalarábédarabot kellett a kanál élével kétfelé vágnia. E szünetben megkérdezte a pincért:

- Hogy hívják magát, barátom?
- Vendelinnek, legalázatosabb szolgálatára.
- Van magának felesége?
- Volt, nagyságos uram.
- Talán meghalt?

– Más történt – felelt Vendelin, és közelebb tolt a levesestálat a vendéghez, mert annak fenekén még érdemleges tésztamennyiséget, valamint egy piros répát látott. A vendég bizonyos rezignációval* bólintott.

- Habár nem túlságosan kedvelem a répát – mondá.
- Hozhatom a velős koncot, nagyságos uram?

– Valóban – mondá a vendég, miután bajuszát előbb jobbról balra, majd balról jobbra, végre fölülről lefelé megtörülgette az asztalkendővel. – Csak arra akarom figyelmeztetni, Vendelin barátom, hogy kenyérszeleteket pirítsanak hozzá, mert ilyesmihez a zsemle nem egészen alkalmas. És forró legyen, mint a babám szíve.

Ez utóbbi kijelentéséből bárki megállapíthatja, hogy a vendégnek eddig kedvére mentek a dolgok. Tagadhatatlanul megelégedett pillantással nézett az elsiető pincér után.

A velős csont megérkezéséig a vendég idejét azzal töltötte, hogy körülnézett a vendéglő falán, ahol, mint afféle szolid, pesti vendéglőben, még emlékből maradtak azok a képek, amelyeket az ősök hoztak divatba: így felfűzött fácánok, disznófők, bámész halak feketedett ráják között; amott egy gyümölcsös kosár almával, körtével, szilvával, szőlővel, de a kép maga olyan poros és kopott volt, hogy nemigen csinált gusztust a gyümölcssevéshez. Miután a

szőke kis borfiú, amilyenek ezek a Pestre vetődött sváb gyerekek, éppen ott lábatlankodott, a vendég kegyes leereszkedéssel így szólt hozzá:

– Most már hozhatsz egy pohár sert, de füles pohárban és hanzli* nélkül. A habot megtarthatja a csapos magának.

A borfiú történetesen fürge volt, nyomban ott termett a sörrel, amelyet a vendég a legnagyobb gyanakvással emelt a világosság felé. Aranyszínű sör volt, vándorlegény álmodik ilyenül a tikkadt országúton, madárcsiripeléstől hangos komlóföldök illata szálldosott ebben a frissen csapolt sörben, de a vendég mégis megcsóválta a fejét:

– Nagyon gazdag ember lehet a kocsmárosod.

– Miért, nagyságos úr? – kérdezte a gyerek.

– Mert bőven méri a habot – felelt a vendég, és a füles poharat jól keze ügyébe igazítva, rálöttyentette azt az imént elfogyasztott levesre. Az asztalkendőnek megint csak volt dolga, amíg a bajuszát megszabadította a sör habtól.

De már érkezett is a nevezetes velős csont.

...Mit gondolhatott magában a vendég, amikor a hatalmas csontot meglátta: nem árulta el. De Privát úr ebben a percben megcsalva érezte magát az összes budapesti vendéglősöktől. Íme, ő harminc esztendeje látogatja a kocsmákat, de még ilyen velős csonthoz nem volt szerencséje, míg ennek az igénytelen fráternek, aki nem is látszik budapestinek, nyomban a város legszebb koncát találják fel.

A vendég leoldozta a szalvétáját a nyakáról, és bal kezébe szorította azt.

– Hát, Vendelin barátom, hová lett hát az az asszony?

– Elment, nagyságos uram – felelt a pincér olyan bizalommal, mintha már nagyon régen ismerné a velős csontos urat.

– Elment? – kérdezte bizonyos meglepetéssel az úriember.

– Sszty! – szisszentett a pincér, mintha vonatot akarna utánozni, a levegőbe emelt kezével pattintott, és az ajtóra mutatott.

– Sszty! – ismételte a vendég, és megcsóválta a fejét.

De most már éppen itt volt az ideje a velős csonttal való foglalkozásnak, mert még kihülne az a sok haszontalan beszédben. A vendég tehát bal kezére csavarta a szalvétát, ebben megmarkolta a csontot, majd felemelte jobb kezét, és kétszer-háromszor egymás után a bal karjára csapott, mire a derék csont kiadta derék tartalmát.

Az ilyen napvilágra került velőt gyorsan szokás elfogyasztani. A vendég dolgozott is a pirított kenyérszeletekkel, a sótartóval, paprikatartóval, de bármilyen nagy darabokat is vett a szájába, szemét most már állandóan a kopasz kis pincérre függesztette. (Privát úr megállapította magában, hogy a velő meglehetősen nehéz étel, azért adják a kocsmárosok déli

időben, hogy az embernek legyen ideje megemészteni. Aki esti étkezéshez fogyaszt velőt, annak múlhatatlanul boszorkánynyomása lesz; míg a velő élvezete délután csak múló bágyadtságot okoz.)

A kis pincér beszélt, amíg a vendég a kenyérszeleteket gyömöszölte magába.

– Kérem, én a Kaszinóban voltam pincér fiatal koromban; ott tanultam meg, hogy a ruhámat mindennap vasaltatni kell, tiszta inget kell hordanom, borotválkozni kell. Igen, a Szemere, a Péchy, az Üchtritz voltak a vendégeim, és én mindig tudtam, hogy melyik lóval akarnak nyerni az urak. A zsokéék odakünn várakoztak az előszobában, a trénerék a folyosón ültek. Ott folyt a tippelés néha éjfélig is, és mi, pincérek, tegeződünk a zsokéekkel. A Carslake-nak suttyomban mindig whiskyt szódavízzel adtunk, mert idegent nem szabad kiszolgálni a Kaszinóban. Hyams a nagy öves szivarokat szerette, csak valódi havannát szívott mindig. Ritkán mehettem ki a lóversenyre, de azért ismertem minden lovat. A félszemű Horner bukméker,* aki gyakran jött a Kaszinóba, hogy pénzt vigyen el az uraktól, vagy pénzt hozzon az uraknak, akárhányszor meglátott, mindig megszólított: „Nos, Vendelin, kérdezte németül, melyik ló fog holnap nyerni?” És én megmondtam a félszemű Hornernak a nyerő lovakat, amint ott az urak beszélgetéséből kihallgattam; és Horner gyakran megajándékozott egy-két rózsaszínű cédulával, előrefogadásokkal. Ezek a cédulák mindig késő őszre, a St. Leger napjára voltak kiállítva, és én persze sohase nyertem...

– Milyen sültet lehetne enni? – kérdezte most a vendég, és a félretett étlapot kezébe vette. – Hm, látom, hogy kacsapecsenye van! De hát azt eleget eszem otthon...

– Igen, kacsá vörös káposztával – ismételte szórakozottan a kis pincér.

A vendég egy pillantást vetett a fogpiszkálótartóra, aztán megvetéssel tolta el magától. Vékony, modern fogpiszkálók voltak abban. A mellénye felső zsebébe nyúlt, és onnan egy hatalmas, keményfából való fogpiszkálót vont elő. És nagyszerű fogai közé dőfte, amely fogak elegendők volnának egy szép címeres fehér ökör elfogyasztásához. A vendég a fogpiszkálón át beszélt:

– Tudja, Vendelin fiam, amikor én Pestre jövök, rendszerint valami vadat szeretek ebédelni, mert otthon a mi falusi szakácsnőink nem tudják úgy elkészíteni a vadat, mint ezek a pesti férfiszakácsok. A régi Lippert-féle vendéglőben készítették legjobban a vadpecsenyét, az öreg Lippert maga is nagy vadász volt, főlövészmeister volt a budai lövészegyletben. Én ezt tudtam, és odajártam nyulat enni.

A kis pincér tanakodva nézte a vendéggel együtt az étlapot. A vendég a mutatóujjával, mint az iskolás gyerekek; kísérté az étlap mondanivalóit.

– Látom, itt van fácán gesztenyével. Csak az a kérdés, hogy milyen gesztenyével van töltve: olasz gesztenyével vagy magyarral?

– Fácán gesztenyével – ismételte a kis pincér.

– Nohát, ha nincs valamely különösebb hibája annak a madárnak, akkor jöhet – döntött végre a vendég, és az étlapot félretette, mint egy kiolvasott könyvet.

Várakozás közben most már nem a falakat nézte, hanem az asztalterítőt, amelyen talált lefricskázni való kenyérmorzsákat. Majd fejcsóválva szemügyre vett egy paradicsomfoltot, amelyet valamely régebbi vendég hagyott hátra. Elővett egy kést, és próbálta levakarni a foltot, de ez nem nagyon sikerült.

– Itt van a fácán – jelentette a kis pincér, amikor a párolgó tállal megjelent. – Hoztam mellé burgonyapirét és kovászos uborkát.

A vendég mindegyik kezébe evőeszközt vett, amint hátradőlve várta a fácán megjelenését:

– De nem addig van az, Vendelin barátom: hol maradnak a különböző mustárok? Én például nagyon szeretem a csípős házimustárt, amelyet jó gazdasszonyok otthon maguk készítenek, de nem vetem meg a francia mustárt sem. Az angol mustár pedig a kedvencem. Elő a mustárokkal, Vendelin barátom, de ne legyen beszáradva az üveg – tette hozzá nyomatékosan a vendég, és a fácánnak a mellét vette elő.

(Privát úr a szomszédos asztalnál most már bőven elgondolkozhatott azokról az erdőségekről, amelyekben fiatal korában megfordult, ahol a fácán tanyázik. Milyen nagy lármát csap ez a madár, amikor fészkel, milyen lobogós, ügyetlen szárnyalással repül az ellenszélnek, mintha egy asszonyszemély szoknyái közé fújna a szél... Ezekben az erdőkben, ahol a fácán szeret lakni, a kidőlt fák tovább lombosodnak, mint a holt embernek nőnek a körmei; a kökénybokrok édesdeden kékülnek bele az őszi szemhatárba, és a völgyben, a vízben a szarvas büszkén számlálgatja szarvait. Vadászok csörtetnek át az erdőn, amikor a Nyilas hava komorrá teszi otthon ülésüket; kutyák ostromolják az erdei tisztások csendjét, és a puskadurranásból meg lehet állapítani, hogy dolgoznak-e az orvvadászok a területen.)

Vendelin megérkezett az összes mustárokkal, amelyek a szolid, polgári vendéglőben feltalálhatók voltak. Aztán Vendelin így beszélt:

– Némelyek vad csipkebogyóból készült ízzel is szeretik a fácánt, mint például Wiener-Waldau lovag, akit ugyancsak én szolgáltam ki a Kaszinóban. Olyan piros ember, mint a tengeri rák vagy őszidőben az urak frakkja. Sohasem küldött vissza semmiféle ételt, megette, és másikat rendelt. A legjobb tepszter* volt Bécstől Budapestig, és az urak szívesen barátkoztak vele. A jobb kezén a gyűrűsujja görbe volt, azt szokta mondani, hogy egy vadleány törte ki, mikor már másképpen nem szabadulhatott... Egyszer azt mondja nekem Wiener-Waldau: „Vendelinkém, én magát szerencsés emberré akarom tenni, fogadja meg Festetich hercegnek a lovát, a Patience-ot minden alkalommal, amikor az futni fog.” Én azt gondoltam magamban, hogy majd egyszer-kétszer megjátsszom a herceg úr lovát, aztán agyó, Patience, van még más versenyló is Pesten. Igen ám, de a csonka lovag nem hagyott békében. Mikor elébe tettem a menükártyát, amikor a szakácstól a legjobb falatokat veszekedtem ki részére, amikor megállottam a háta mögött, hogy a magam egyéni nézeteit is elmondjam a lóversenyről, amelyhez mindig nagy hallgatóságom volt a Turf kávéházban, ahová hajnalonkint mi, pincérek jártunk, a lovag csak intett a kacskaja ujjával: „Csak Patience! Ezen fognak tönkremenni a bukmékerek!” Kénytelen voltam tehát a lovagra hallgatni, és pénzecském napról napra szaporodott; már kölcsönöket is tudtam adni pincértársaimnak. Patience akárhányszor futott, mindig nyert.

...Úgy látszik azonban, hogy a vendég nem volt valami nagy barátja a lóversenyzésnek, mert a kis pincér előadása alatt egyszer sem vont a szorgos figyelmét sem a fácántól, sem a

különböző mustároktól, de még a kovászos uborkától sem, amelyet olyan ropogatva rágott, hogy a szemközt ülő Privát úrnak téli utazások jutottak eszébe, amikor a frissen esett havat elkapja az erős fagy és a vasalt szán csikorogva repül tova az országúton, téli szőrű lovak lombos farkai mögött. A fácán szárnyát a fogai közé kapta, és a csontocskáknak olyan odaadást szentelt, amilyent ez a szép, vadon élő madár valóban megérdemelt, mielőtt az orvvadászok a pesti piacra hozták volna őt. Mindegyik csontocskának megvolt a maga külön zamata, mintha azok az erdők, tájak lehelték volna beléjük az illatukat, amerre a fácán valaha röpködött. Ah, büszke lehet ez a madár, hogy ilyen megértő fogyasztóra talált, nem pedig valamely kényes dámára, aki villával és késsel szedegeti le a csontokról a húsocskákat.

– Patience! – mondta csurgós szájjal a vendég. – Ismerős név.

– Hát még ha ismerte volna, nagyságos uram – mondá a kis pincér a különböző mustárokat rakosgatva a vendég előtt. – Mert nemcsak a lovat hívták így, hanem egy leányt is, a pályafelügyelő leányát, aki odakint lakott kis házikóban a régi lóversenytéren, és már tizenöt éves korában felügyelőlőjük volt azoknak az asszonyoknak, akik a pályáról a füveket kikapálják, valamint a pályát felseprik, és azt egyengetik, hogy a lovacsák botlás nélkül futkározhassanak rajta. A pályafelügyelő leánya volt, és a csodakanca tiszteletére Patience-nak hívták őt az istállókban a lovaszok. Képzelteri, nagyságos uram, hogy tudott valamit ez a leány, legalázatosabb szolgálatára.

– Hm – mondta most röviden a vendég. – Ezzel a fácánnal elkészültünk volna, isten nyugosztalja: derék madár volt.

A vendég megint kezébe vette az étlapot, és hirtelen felkiáltott.

– A teremtésit, csaknem elfelejtettem, hogy tulajdonképpen miért is jöttem Pestre! Finom, főtt marhahúst szeretnék enni, mert az nálunk faluhelyen nem kapható. Minden héten egyszer vág a mészáros, akkor is csak valami vén, kimustrált teremtést, amelynek húsa szívós, kemény, az ereje semmi, az ember megunja az életét, amíg megeszi. Mondja, Vendelin fiam, volna odakünn a konyhán egy kis darab csontos vagy csont nélküli marhahús? Nem bánom, ha bordás is, de a gerincet jobban szeretem. De legnagyobb örömömre volna az a színhús, amelyet Pesten táfelspitznek* neveznek. Tudja, ezt enném én paradicsommártással, fiatal hagymával, melyet minden jobb vendéglőben természetnek a pincében. Ha a vendéglős át magára valamit, van fiatal hagymája.

A kis pincér egy darabig tanakodva állott:

– A szárnyas után? – kérdezte.

– Eh, mit bánom én a maguk étkezési rendjét! Ki vagyok én, hogy nekem maguk előírják, hogy mit egyek? – kiáltott fel váratlan szilajsággal a vendég. – Azért jöttem Pestre, hogy jó marhahúst egyek, csak a sok haszontalan beszélgetésben elfelejtettem.

A kis pincér legyintett a szalvétájával, mintha valamely rossz gondolatot üzne el, valami szomorúságot, amely a szívére készült telepedni. De elsietett a konyha felé, ahonnan a szakács kiabálása hallatszott, amely mindig jó jel egy vendéglőben. Eközben a másállapotos konyhalány bejött, s a köténye alatt magas poharat hozott, amelyben bort vitt ki a szakács lecsillapítására. A vendég a mezítlás konyhalány meglepetésével volt elfoglalva, amíg az újonnan rendelt porció megérkezett.

Szép darab, csontos hús volt! A szélén bőségesen maradt zsiradék, amely téli időben legjobban melegíti az embert. Jó konc volt, amelynek igazában valamely messzi fogadóban örülne az ember a hosszú téli utazás után. Ez a konc egymagában elegendő lett volna ahhoz, hogy másnap köménymagos levest kívánjon reggelire a vendég.

– Úgy látom, bécsi hús! – mondá a vendég, mikor késével egy darabot óvatosan lenyisszantott a húscsomagból, hogy fele a falatnak zsiradék, másik fele hús legyen. A villájára tűzött falatot lehintette sóval, majd megcsónakáztatta a paradicsommártásban. A falatot aztán komolyan szájába vette, utána egy késhegynyi krumplit, és nem vágta meg a száját, amikor a kést bevette. Ezután ama tányérhoz nyúlt, amelyen zöld szárú hagymák hófehéren virágoztak, és a hagymát, miután annak fejét a sótartóba beleütötte: metszőfogaival nyakon harapta. (Hej, most jutott csak eszébe Privát úrnak mindenféle emlék a régi étkezések történetéből! Így, piros terítékes, vidéki verandák, ahonnan látszik a hosszú kuglizó, amelynek dobja mellett már ott áll a kugliállógató mezítlásos gyerekek, de a kuglizók még maguk a verandán ülnek, vajtat, túrókat, szafaládét, hagymát esznek, és karcolva öntenek rá őszpiros színű sillerborokat. Adóhivatalnokok és a vízszabályozó társulat tisztviselői feledik napközi bajaikat a régi „Gondúzó”-ben; nagy bajszú vendéglős jár az asztalok között, és a szürke szakállas adóellenőrnek igyekszik kedvében járni. Ilyen dolgok jutottak Privát úr eszébe, amíg a hagyma roppant a vendég fogai alatt, és szemmel láthatólag verejtékezett a feje búbja, amely egyébként már kopaszodott.)

A kis pincér pedig, szalvétáját hátul lelógatva két összekulcsolt kezével, mint valami farkot, így folytatta elbeszélését:

– Wiener-Waldau lovag, miután különösen kedvelt, egyszer megengedte, hogy délelőtt felüljek a fiákerének a bakjára, midőn a pályára ment, hogy a galopp-próbákat megszemlélje. Bizony ez a lovag már hajnalban is felkelt, ha valami érdemes megszemlélnivaló volt a versenypályán! Néha azonban a Kaszinóból ment ki a pályára... És a lovag azt kérdezte tőlem, hogy nem volna-e kedvem Patience-ot, a pályafelügyelő lányát feleségül venni. Elmondta, hogy gond nélküli ember volnék egész életemben, mert mindig a legjobb információim volnának a pályán történt eseményekről, azonkívül ő maga is a legjobb tippekkel szolgálna. A leánynak férj kell, mert az urak megígérték neki, hogy férjhez adják. Mit csinál, kérem, nagyságos uram, egy ilyen szenvedélyes lóversenyjátékos, mint amilyen én vagyok? Felcsaptam, és elvettem a pályafelügyelő leányát, pedig Patience-nak nem a legjobb híre volt. Hallottuk azt mi eleget az uraktól a Kaszinóban.

A vendég most már figyelni kezdett, mert elérkezett ahhoz az időponthoz, amikor a csontról már csak annak többszöri megfogtatása után lehetett egy-egy falatot leszedni.

– Elvettem Patience-ot – és ezzel felakasztottam magam. A feleségem nyomban úri dáma akart lenni, kávéházba járt, a grófok inasai lettek a barátai, és a barátnői a grófok szobalányai. Harisnyákat loptak neki az úrnőiktől, és megtanították az arcfestésre. „Rongyos pincér!” – mondta nekem, amikor hazamentem hajnalban. És a pénzecském lassan elúszott. Nem kaptam én többé tippet senkitől, mióta Patience-ot elvettem. A lovag más pincérrel szolgáltatatta ki magát, a zsoké és más istállóemberek szóba sem állottak velem, miután Patience többé nem volt pályafelügyelő, hanem egy szegény alkalmazott felesége. És nagyon szerettem őt. Elveszítettem állásomat a Kaszinóban, mire a feleségem megszökött tőlem, elment kasszirnőnek* Debrecenbe.

A vendég letette a kést és a villát.

– Most már meginnék egy fél liter jó bort – mondta, de már nem a régi jókedvvel. Hosszasan, borúsan nézett a pincér után, amíg az szolgálatkészen a megrendelt borért sietett. A vendég elgondolkozva öntött egy pohárral, és csettintett ugyan az ital után, de csak megszokásból.

– Hát ez a Pasziánsz kassziroslány lett Debrecenben? – kérdezte hirtelen.

– Az, kérem. Onnan indította meg a válópört, amikor egy bolond falusi megkérte a kezét.

A vendég a fogpiszkálót, mint egy dárdát szegezte most a kis pincér felé, és rekedten így szólt:

– Az a bolond falusi úr én voltam!

A kis pincér megint legyintett a szalvétájával, mintha valami rossz álmodot hajtana el.

– Igen, én voltam Pasziánsz második férje – ismételte a vendég, és most már csak a régi megszokásból sepergette az asztalt maga előtt.

– Nem tetszik téisztát? – kérdezte most a kis pincér, és a szeme olyan veres lett, mint a házinyúlé.

A vendég is erőt vett magán, elővette az étlapot, nézte, de nem látta, amíg zavarából a kis pincér kisegítette.

– Hozok túrós csuszát – mondta, és gyorsan elment.

A vendég a levegőbe nézett, mintha még mindig ott állna a kis pincér előtte. Gyorsan felhajtott még egy pohár bort, és krárogott utána.

– Ez a csusza nem valami nagyon sikerült – mondá a vendég, mikor néhány falatot evett, anélkül hogy annak ízét érezte volna.

A pincér most már közvetlen az asztal elé állott, és kezével gesztikulálva kérdezte: – Magát is otthagya Patience? Megint elszökött? Hol van?

A vendég mentegetődzve felelt:

– Én úri dámát akartam belőle nevelni, mert az ilyen magam formájú falusi embernek szüksége van arra, hogy a sok szolgáló, parasztlány között legyen egy úriasszony is. De Pasziánsz csak addig volt úri dáma, amíg ott ült az ezüsttükros trónuson, a „Betyár” kávéházban. Amikor falura mentünk, Pasziánsz utolsóbb lett bármelyik szolgálónál. Mindig a lóistálló körül ténfergett, a padlásra járt, mikor a kocsisok szénát hánytak, szolgálégyenyekkel adta össze magát, kitört belőle a jó, hamisítatlan parasztvér. A fonóban szeretett ülni parasztasszonyokkal, mosni szeretett a kútnál, fejszét fogott rám, amikor megvertem... Szent Mihálykor elküldtem egyik béresemet, azzal ment el Pasziánsz is szolgálatot keresni. Azt mondta, becsületes asszony akar lenni.

A vendégnek meglehetősen fáradtságába került ez a hosszú beszéd, miután a túrós csusza amúgy sem ízlett neki:

– Hát béresné lett Patience? – kérdezte ismét a kis pincér, és a két kis jelentéktelen szeme fellobogott a régi emlékektől.

– Ne törődjön vele – csillapította a vendég. – Én is búsulok utána, de bizony az étvágyam nem adom érte.

– Én elzüllöttem miatta – felelt a kis pincér. – Látja, hogy milyen ősz és kopasz vagyok. A fogaim csak úgy lógnak a szájamban. A falnak esek mindig, amikor hazamegyek, és az ágy alatt ébredek fel. Néha beverek a kezemmel egy ablakot, anélkül hogy tudnám, hogy miért. Éjszaka munka után kóborolok az utcán, mert attól félek, hogy otthon felakasztom magam...

– Nono – felelt csillapítólag a vendég. – Én se merek otthon töltött fegyvert tartani. Fertelmesen hosszúak azok a falusi éjszakák.

A kis pincér most már a szék keresztfájára helyezte a lábát, amint beszélt:

– Elvesztettem miatta a pártfogóimat, a nagyurakat, akik megsegítettek a lóversenyen, nincs egy zokéismerősöm, a bukméker tán szóba se állna velem, ha meglátna. Játsszom most is, de sohase nyerek. Mindezt Patience okozta. Ő, az Isten áldja meg, ahol van.

– Én is minden héten Pestre jövök, mert úriasszonyokat kell látnom, akik éppen olyan előkelőek, mint Pasziánsz volt ott a kávéházi trónusban.

A kis pincér az asztalt septe a szalvétájával.

– Az anyámmal összevesztem Patience miatt. De a sógorommal is, aki vendéglős Budán. Budai vendéglős. Nem parancsol még bort?

– Hozzon még egy üveggel! – felelt a vendég, és borús elgondolkozással hátradőlt székén, mintha csalódott volna az ebédben.

...Privát úr, aki egész idő alatt szemben ült, mint egy ugrásra készülő vad, most már eleget látott és hallott, hogy megfelelő életundort szedjen fel magába. Emberfeletti boldogsággal felemelkedett, és így szólott a szomszéd asztalhoz, ahol a kis pincér éppen bort töltött a felesége második urának:

– Én tudnék csak Patience-ről beszélni maguknak, mert még leánykorából ismertem! Isten veletek, ti boldog Vendelinek.

Persze nem volt igaz, amit Privát úr mondott, mert dehogyis ösmerte leány korában Patience-ot, de valamivel meg kellett keseríteni ezeket a férfiakat, akik még enni tudtak, és örvideni tudtak egy méltatlan nő emlékének.